

En värld av i går

● böcker

Överste i avsked

En roman från ofärdstider
Christoffer H Ericsson
Litorale, Helsingfors 1998

Ofärdstider brukar historikerna bli ombudsmän för folket och nationen som hotas av yttre makter eller inre strider. I tider då världen går mot större integration och samverkan försöker historikerna se nationen i ett större sammanhang, inte som ett självändamål. När vi i dag blir allt mera medvetna om världen utanför vår egen lilla omvärld, glömmor vi lätt att sådana tider har funnits tidigare. Till exempel när vårt rike sträckte sig från Östersjön till Stillahavet.

Christoffer H. Ericsson arbetade i femton år inom sjöfartsnäringsen innan han övergick till historia, konsthistoria och litterär verksamhet på heltid. Åren 1979-84 var han biträdande professor i konsthistoria i Jyväskylä.

I sin nyaste bok, *Överste i avsked*, har Ericsson valt att behandla åren 1916-1919 i Finland i form av en historisk roman. Egentligen ligger tyngdpunkten på året 1917, tiden mellan marsrevolutionen och december, då senaten proklamerade Finlands självständighet. Perspektivet är helsingforsiskt vilket förklarar att det följande året 1918 med fristatets inbördeskrig bara omfattar 34 av bokens 250 sidor

Bokens fiktiva huvudpersoner är en före detta hovman, Eugen Grape vars glansdagar inföll under Alexander III:s dagar, då baltten (finnen?) Frederics var "hovminister". Kejsarinnan var den danska prinsessan "Dagmar" som skulle överleva sin son Nikolaj II och hans barn.

Överste Grapes karriär i Ryssland avbröts när han måste återvända till Finland för att sköta ett släktföretag. Mönstret är inte okänt. Modellerna lär finnas bland Ericssons släktingar.

När romanen börjar är översten redan en för dåtida förhållanden till ären kommen man. Hans son har blivit VD, själv är han närmast ett slags arbetande direktionsordförande, om ens det. Som ankling är han ensam ansvarig för sina döttrars uppföstran. Till sin hjälp har han en rikssvenska som husföreståndarinna, en "vit" hushållerska och en "röd" trädgårdsmästare på landet.

Till den före detta hovmannens intressen hör att hålla sig informerad om världshändelserna. Nyheter kommer det från den ryska huvudstaden och från England där hans ena dotter bott som "paying-guest" i en amiralsfamilj. Hotell Kämp i Helsingfors är en ryktessmedja.

När revolten 1917 bryter ut i den ryska östersjöflottan som ligger infusen i isen utanför Helsingfors nöjer sig den gamle hovmannen och översten inte mera

med sin observatörsroll. När matroserna dödar sina officerare, räddar han livet på en ung löjtnant som är polack. Berövad sitt befäl är den baltiska flottan satt ur funktion. Ett år senare kan flottan nått och jämt avsegla innan den tyska krigsflottan tillsammans med de tyska trupper som landsatts i Hangö och intagit Västra Nyland göra slut på det röda våldet i Helsingfors.

Så länge Nikolaj II styrde, ansåg sig hovmannen Grape vara bunden av sin kejsared. De ungdomar som skaffade sig militär utbildning i Tyskland, "jägarna" – en brorson hörde till dem – gick för långt, ansåg han. Under det röda våldet förvandlades lojalisten Grape till en aktivist som höll kontakt med jägarna. Till tyskarna höll han distans. Grape insåg att tyskarna inte bara kom för att befria de vita: deras mål var att knyta Finland som råvaruland och industriland till den tyska industrin. Hans engelskvänliga dotter gav honom moraliskt stöd.

Christoffer H. Ericsson låter sin romans huvudperson så småningom komma till insikten om att Finland var ett experimentsfält för de ryska revolutionärerna, när det gällde att hetsa soldaterna mot sina officerare och arbetarna mot dem som ägde produktionsmedlen. Revolten inom flottan lyckades alltför bra. Det var svårt för de politiska agitatorerna att återställa ordningen bland matroserna när de en gång fått sig

sig alla friheter. Krigströttheten gjorde väl sig också gällande.

De kretsar där Eugen Grape umgicks, hade inte mycket till övers för sociala frågor. Det hade man inte heller haft vid hovet. Ojämlikheten var grundmurad. Och nu var det för sent för reformer. Det gällde bara att rädda vad som räddas kunde. Snart stannade industrins hjul. Tågen rullade inte. Försörjningsläget var katastrofalt. Ryssland som stormakt fanns inte längre, inga leveranser gick mera mot öster.

När kriget var slut, hade tre europeiska kejsardömen upphört att existera. Bara det Brittiska imperiet med sitt klassamhälle och sin parlamentarism hade överlevt. Och bland de nya stater som uppstått ur krig och revolution fanns Finland, illa åtgånget genom främmande militärs framfart och brödrakrigets elände. Hit och till våra grannområden hade både tyska och brittiska vapen (hjälp till de kontrarevolutionära i Ryssland) sökt sig. På en punkt hade Eugen Grape fel. Vi var, då redan, en utvecklad del av Europa. Inte någon avkrok i ett sönderfallet imperium. Och de "stackars satarna", de var våra medmänskor. Tack och lov behöver vi inte höra om "eliterna", dagens modeord bland historiker. En del små skavanker finns det i namn och korrekturläsning börjande med S:t Petersburg.